

Wenkvliegjes

door V. S. van der Goot

Wenkte hij haar om op de koeievla te gaan zitten? Nee, het betreft een inleidend dansje voor de paring; een dansje met als fraaie ronde dansvloer het afval van de koe. Hij danst bedrijvig om haar heen. Zij houdt als een elfje haar vleugeltjes gespreid, hij wenkt haar met op en neer gaande bewegingen van zijn met een zwarte signaalstip getooid vleugeltjes.

Kent U hem en haar? Zij is niet groter dan 3 mm, hij is slechts 2½ mm en wat slanker. Beide zijn glimmend zwart en hebben een mierachtig uiterlijk waardoor ze in het buitenland wel miervliegjes genoemd worden. Toch bent U ze wel eens tegengekomen, want de wenkvliegjes zijn in tuinen heel gewoon. En ze vallen op doordat de mannetjes veel lopen en daarbij baltsen met wapperende bewegingen van hun vaak zwartgestipte vleugeltjes.

Balts, paring en eileg

Hoe het bij de balts toe gaat is in de wirwar van takjes in een tuinbegroeiing moeilijk te ontraadselen. Op het platte oppervlak van de koeievla heeft de toeschouwer echter een onbelemmerd uitzicht. Dan ziet hij hoe het mannetje het wijfje wenkt. Het mannetje tracht zich daarbij loodrecht op het lichaam van zijn geliefde op te stellen. Dat gaat op de vla echter niet steeds over rozen, want er zijn andere mannetjes, die hetzelfde wijfje met hun wenken bedienen. Daarvan is ons mannetje niet gediend. Hij onderbreekt de dans en achtervolgt de vluchtende rivaal over de oneffenheden van de vlakorst. Dan hervat hij zijn dansje en als het wijfje op zijn wenkjes reageert, draait ze zich een kwart slag, zodat haar achterlijf naar het mannetje is gekeerd. Deze bestijgt dan het wijfje dat onaangedaan de al rijpe eieren gaat leggen. Na het eieren leggen volgt pas de paring om het volgende stel eieren te bevruchten.

U moet om deze dans te bekijken er vlug bij zijn nadat de koe de vla heeft geplaatst. Na een minuut arriveren al al tientallen wenkvliegjes, na drie minuten kunnen er op de verse vla enkele honderden aanwezig zijn. Na een half uur zijn ze vrijwel allemaal weer weg. Alleen de scherpe waarnemer ziet boven het oppervlak van de vla tientallen vaantjes wapperen als blijk van de eilegactiviteit van de vrouwelijke wenkvliegjes. Dat zijn de eidraadjes. Elk eitje is slechts ½ mm groot en is ondergedompeld in de mest, maar is voorzien van een draadje aan het voorste uiteinde. Dat draadje van 1-1½ mm lang steekt boven de mest uit, wappert in de wind, maar kleeft, door regen en wind neergeslagen, spoedig vast op het mestoppervlak. De eidraad ziet er onder water zilverachtig uit en is dus gevuld met een of ander gas. Laat men de eieren in de mest zitten en dompelt men het geheel in paraffine dan komen alleen de eieren uit waarvan de eidraad op het paraffineoppervlak ligt. De geheel ondergedompelde eieren

gaan dood. De eidraad is blijkbaar een ademhalingsorgaan om het ei in de zuurstofarme mest te laten overleven.

Het gedrag van andere soorten wenkvliegjes

Toch zal iemand, die op een weiland koeievlaaien op wenkvliegjes gaat bekijken, wellicht protesteren. Want op oude vlaaien zitten deze beestjes ook. Niet zoveel, maar toch ... Ja zeker, maar dat zijn andere soorten, die op vlaaien van bijvoorbeeld een etmaal oud eieren leggen. De wijfjes van deze soorten worden niet door de mannetjes begeleid en bij het eieren leggen wordt dus noch gedanst, noch gepaard. Dat zijn diertjes, die op vla met een dikke ondoordringbare korst leggen. Maar geen nood, onderwijl hebben mestkevers gangen gemaakt. De wijfjes van deze soorten gaan zo'n gang binnen. Op ½-1½ cm van de gangopening leggen ze 10-20 eieren in een groepje bij elkaar. De eidraadjes liggen op de mest, vanaf het ei naar de gangopening gekeerd. Dus de wijfjesvlieg legt de eieren met de kop naar het licht gewend, want de eidraadjes komen bij het leggen als laatste uit het lichaampje van de vrouwelijke vlieg. Dat heeft een Deense onderzoeker van deze miniatuurvliegjes haarfijn uitgezocht.

Volgers van de mens

Zijn wenkvliegjes nu vies en verspreiders van ongewenste bacteriën en infectieziekten zoals onze op de boterhammen landende kamervliegen? Met hun voorkeur voor mest en rottende stoffen zullen ze, net als kamervliegen, ongetwijfeld bacteriedragers zijn. Maar de wenkvliegjes dragen die niet over op de mens, want ze komen vrijwel niet in huis omdat ze geen enkele belangstelling hebben voor onze voedingsmiddelen. Wellicht zuigen ze hier en daar wat vocht. Grote aantallen komt men in augustus tegen op schermbloemen

Wenkvliege (Sepsis spec.) op wilde peen
(foto: Henk van Halm).

als bereklauw. Nectar eten ze dus graag, maar vruchtesappen en jam kunnen hun niet bekoren. Toch worden wenkvliegjes als volgers van de mens beschouwd, omdat ze zich voortplanten in composthopen, mestvaalten en mest van dieren gekweekt door de mens. Vandaar misschien dat enkele soorten van deze vliegjes van Europa tot in Noord-Amerika voorkomen.

Vindplaats en determinatie

Om de ongeveer twintig Nederlandse soorten uit te zoeken zal men meer dan loepvergroting moeten gebruiken. Een goed boekje is het deeltje over de Britse fauna dat hieronder aangegeven is. Daarin staan vrijwel alle Nederlandse soorten, ook verscheidene soorten die nog niet in Nederland gevonden zijn. Maar de Nederlandse fauna is slecht bekend, in het Zoölogisch Museum te Amsterdam bevinden zich uit de jaren 1850-1950 slechts enkele honderden vliegjes van alle soorten samen. Vergelijkt U dat eens met de tientallen wenkvliegjes, die U op allerlei plaatsen als enkel persoon tegenkomt zonder dat U deze diertjes speciaal zoekt. Zoekt U ze dan vindt U op groepjes schermbloemen, vooral in de maand augustus, er honderden, soms 150 in een uur.

Als groep zijn deze vliegjes, ondanks hun kleine gestalte, in het veld snel te herkennen door de voortdurende wenkbeweging van de vleugeltjes. In de Britse tabel staat dat men de verschillende geslachten met het blote oog kan onderscheiden. Maar U begrijpt het wel, de studie van deze kleine diertjes is weggelegd voor de pieteputeraars. Zij

kunnen met de technische vaardigheden van een horlogemaker deze kleine diertjes op een fijn naaldje zetten en prepareren: de pootjes goed gestrekt, de vleugeltjes opzij, zorgvuldig, want anders breken belangrijke borsteltjes af. Diezelfde pieteputeraars betreden dan in hun kleinigheid een terrein waarbij allerlei nieuwe ontdekkingen gedaan kunnen worden; individuele vondsten door persoonlijke inzet.

Tenslotte

Als U ook een voorkeur voor het kleine hebt kunt U eens proberen een bijdrage te leveren tot de kennis van de Nederlandse fauna van de wenkvliegjes. In het tweede geschrift, hieronder vermeld, staan alle soorten van Nederland en alle soorten die in Nederland verwacht kunnen worden. De schrijver van dit artikel is alvast begonnen, door 5000 Nederlandse wenkvliegjes te determineren en hij ontdekte daarbij enkele soorten die voor het eerst in Nederland gevonden werden. Ook vond hij dat alle Nederlandse *Sepsis*-soorten op schermbloemen te vinden zijn, vaak in zeer groot aantal, sommige in slechts enkele exemplaren per seizoen.

Uitgezocht dient te worden in hoeverre de vroeger veel aanwezige paardemest soorten herbergde die nu veel schaarser zijn. Misschien is het mogelijk verschillen aan te tonen tussen het soortenassortiment van de mest van de vroeger minder bemeste en meer gevarieerde weilanden en dat van de mest van de overbemeste eentonige graslanden van tegenwoordig.

Adres van de schrijver:

LITERATUUR:

- PONT, A. C., 1979. Sepsidae. In Handbooks for the Identification of British Insects 10, deel 5 (c): 1-35. Te verkrijgen bij E. W. Classey Ltd., Park Road, Faringdon, Engeland SN7 7DR.
- GOOT, V. S. VAN DER, 1983. De Wenkvliegen van Noordwest-Europa. Determineertabel, 117 fig., 16 vel A4. Op aanvraag te verkrijgen bij de schrijver van dit artikel. Benodigde vergroting 40× ruimtebeeld.

Naschrift

In de Determineertabel voor Muggen en Vliegenfamilies van P. Oosterbroek (W.M. nr. 148) worden de wenkvliegjes wappervliegjes genoemd. Evenals wenkrabben kent de schrijver de naam wenkvliegjes al tientallen jaren. Hij vindt de naam wappervliegen bovendien minder elegant en minder juist omdat de vleugelbeweging een signaaltaak heeft voor de andere sekse.